

УДК 340.1

*Інна Василівна Іщук,
аспірантка Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ПРАВОВЕ НАВЧАННЯ ТА ПРАВОРОЗУМІННЯ: СУТНІСНІ ОЗНАКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

Рух суспільства на шляху соціального прогресу можливий виключно на правовій основі. Більш того, в контексті сучасних якісних змін в різноманітних сферах суспільного життя праву закономірно відводиться фундаментальна роль. При цьому, саме розуміння сутності права або праворозуміння є початковою, вихідною категорією правової науки. В межах розуміння сутності права знаходиться першоджерело проблемності юриспруденції.

Пошуку сутності права присвячена значна кількість наукових робіт різних епох, починаючи з античності і закінчуючи сьогоденням. Філософи, правознавці, політичні і релігійні діячі усіх часів прагнули визначити витоки права, з'ясувати його природу. Праворозуміння є виразом різноманітних поглядів, суджень і оцінок – підходів щодо пізнання сутності права у вигляді окремих правових концепцій. Здебільшого праворозуміння розглядається як категорія доктринальної правосвідомості, тобто наукова категорія, що пов'язується з науковим пізнанням.

Терміном праворозуміння видатний вчений вітчизняної правової науки П. Рабінович визначив відображення у людській свідомості за посередництвом поняття «право» того явища, яке є корисним для задоволення потреб існування і розвитку суб'єкта [4, с. 12]. Тобто, для нього праворозуміння є певною теоретичною конструкцією, яка існує у свідомості людини та допомагає зрозуміти певні явища об'єктивної дійсності.

Один із найвідоміших теоретиків права на пострадянському просторі С. Алексєєв зазначає, що праворозуміння є певною науковою категорією, що відображає процес і результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, що містить пізнання права, його оцінку та ставлення до нього як до цілісного соціального явища [1, с. 204].

Праворозуміння – наукова категорія, яка відображає результат процесу пізнання сутності права. Сутністю права є внутрішня цілісність усіх його багатоманітних якостей (властивостей), а пізнання права – це оволодіння ними, їх розкриття. Відтак, у загальних рисах можна побудувати механізм праворозуміння: людина усвідомлює певні явища, відображає їх у своїй свідомості за допомогою поняття «право», яким позначається сукупність суттєвих, необхідних ознак цих явищ, яке потім об'єктивується у мові [4, с. 11].

Праворозуміння відображає результат процесу пізнання сутності права, осмислення його призначення в житті окремої людини, суспільства, держави. Водночас правове навчання по своїй суті і є процесом пізнання сутності права, тобто процесом передачі правових знань, умінь, навиків, досвіду за допомогою усіх можливих засобів комунікації та інформатизації, наявних у суспільстві, необхідних їй для повноцінної життєдіяльності у правовому суспільстві. Правове навчання направлене на пізнавальну сторону підготовки особистості для повноцінного суспільно-державного життя та діяльності в ньому.

У цьому контексті досить актуальними та цікавими є наукові дослідження Т. Дудаш, яка у своєму дисертаційному дослідженні пропонує розглядати праворозуміння не як «чисту інтелектуальну діяльність», а як герменевтичний процес, що містить етапи передправорозуміння, правоінтерпретації та власне праворозуміння як їх результат, який приписує праву сенс як значущість, цінність права для суб'єкта інтерпретації [3, с. 6]. Відтак, можна припустити, що відповідним етапам праворозуміння передують окреме явище правового навчання, завдяки якому особа набуває необхідних правових знань, оволодіває належними вміннями і навичками та в цілому збагачується правовим досвідом. І вже після цього на базі наявних знань, умінь, навичків у людській свідомості відбувається процес праворозуміння. Як слушно зауважує П. Рабінович, під правом люди розуміють не те, що є корисним для їх існування і розвитку. Тому розуміння людиною права – це певний модус буття тієї людини, яка під час осмислення свого існування зустрічається з правом [4, с. 39].

Зв'язок процесів правового навчання та праворозуміння з їх кінцевими результатами полягає у зміні рівня правової свідомості, правової культури, законотручності, правомірної поведінки та соціально-правової активності. Ефективність – найважливіший показник, що характеризує роль правового навчання у підвищенні рівня правової культури та правосвідомості населення, зміцнення законності та правопорядку [5, с. 429].

Ефективність праворозуміння в цілому залежить від якісних результатів правового навчання, котре спрямоване на забезпечення відповідності між фактичною поведінкою суб'єктів правовиховного впливу і тими правами та юридичними обов'язками, які за цими суб'єктами закріплені.

Ефективність правового навчання в найпростішому розумінні визначається через співвідношення мети такого навчання та його результатом. У широкому значенні ефективність правового навчання полягає у його спроможності повноцінно впливати на рівень засвоєння особою правових знань, умінь та навичків, відповідно до соціальних та державних потреб [2, с. 23].

Також критерієм ефективності слід вважати заздалегідь встановлені ознаки, на підставі яких визначається рух результату до поставленої мети. Загальними прикметами ефективності правового навчання та праворозуміння є позитивні зрушення в структурі правосвідомості та правомірної поведінки громадян. До їх числа можна віднести рівень правових знань, правових переконань, соціально-правової активності членів суспільства.

Вагомим чинником ефективності процесу правового навчання та праворозуміння є знання права як своєрідний мінімум правової інформації та правових уявлень, необхідних людині для правильної, адекватної орієнтації у складній системі правових відносин, для регулювання особистої поведінки і оцінки поведінки інших осіб, для виконання вимог закону. Не менш значущою ознакою ефективності є і правомірна поведінка як найбільш явний прояв практичних результатів правового навчання та праворозуміння. У свою чергу, заслуговує на увагу і такий показник як соціально-правова активність, тобто участь у діяльності громадських формувань по боротьбі із злочинністю, правозахисних об'єднаннях, активність щодо поширення правових знань, безумовне виконання власних юридичних обов'язків тощо.

Отже, правове навчання та праворозуміння є тісно пов'язаними між собою явищами правової дійсності, які мають взаємообумовлений вплив та характеризуються сутнісними ознаками ефективності. Підвищення ефективності правового навчання та праворозуміння є актуальною науково-практичною проблемою не лише сучасності, але значною мірою і проблемою майбутнього, що потребує подальшого наукового розроблення та дослідження.

Список літератури:

1. *Алексеев С. С.* Теория права / С. С. Алексеев. – М.: Изд-во БЕК, 1994. – 223 с.
2. *Головченко В. В.* Эффективность правового воспитания: понятие, критерии, методика измерения / В. В. Головченко. – К.: Наукова думка, 1985. – 128 с.
3. *Дудаш Т. І.* Праворозуміння: герменевтичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т. І. Дудаш. – Львів, 2008. – 16 с.
4. *Рабінович П. М.* Онови загальної теорії права та держави: [навчальний посібник] / П. М. Рабінович. – [Вид. 10-е доп.]. – Львів: Край, 2008. – 224 с.
5. *Теорія держави і права.* Академічний курс: [підручник] / [за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Ищук І. В. Правове навчання та праворозуміння: сутнісні ознаки ефективності

У статті досліджено феномени правового навчання та праворозуміння в їх взаємозв'язку в контексті ефективності як найважливішого показника, що характеризує роль цих правових явищ в суспільно-правовій дійсності.

Ключові слова: правове навчання, праворозуміння, ефективність.

Ищук И. В. Правовое обучение и правопонимание: сущностные признаки эффективности

В статье исследованы феномены правового обучения и правопонимания в их взаимосвязи в контексте эффективности как наиболее важного показателя, который характеризует роль этих правовых явлений в общественно-правовой действительности.

Ключевые слова: правовое обучение, правопонимание, эффективность.

Ishchuk I. Law understating and training of law: the essential features of efficiency

In article are investigated phenomena of legal training and the understanding of right in their interrelation in an efficiency context as most important indicator, which characterize a role of these legal phenomena in the socially-legal validity.

Key words: legal training, the right understanding, efficiency.